

א-כ **ובית הלל סברי:** טומאה שגזרו חכמים על אוריה של ארץ העמים **משום גושא** [גוש העפר] **גזרו עליה**, ואינו טמא אלא כשהאחיל עליה.

ובית שמאי סברי: כיון שטומאה דרבנן היא, **בפתם נזירות** — שהיא שלשים יום — בלבד **קניסנא** ליה.

ואם כן יש לחוש שיבואו לטעות בטומאה זו שמדאורייתא היא, ויבואו להקל בטומאה דאורייתא לסתור שלשים יום בלבד, ולפיכך אמרו חכמים, שכל ימי נזירותו שהיו בטומאה לא יעלו לו כשאר טומאת מת מדאורייתא.⁽¹⁾

ובית הלל סברי: אף שטומאה דרבנן היא, **כי קניסנא בתחילת נזירות.**

שנינו במשנה: **מעשה בהילני המלכה וכו'**, אמר רבי יהודה: לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה:

ודחינן: **לא** כאשר פירשת בטעמם של בית הלל שהם סוברים "משום גושא גזרו עליה" ולכן חששו חכמים שמא יבואו להקל אף בטומאה דאורייתא, אלא:

איבעיא לחו, מה היא דעתו של רבי יהודה וכיצד היה המעשה לשיטתו:

האם המעשה היה — לדעת רבי יהודה — **בשנטמאת** בסוף שלשים הימים שהוסיפה לנהוג בארץ ישראל, **ואליבא דבית שמאי**.

דכולי עלמא ואף בית הלל סוברים: **משום אוריא גזרו עליה**, והכל יודעים שמדרבנן היא ולא יבואו להקל בטומאה דאורייתא. אלא בעיקר הדין הוא שנחלקו:

כלומר: רבי יהודה כבית שמאי הוא סובר שהיא צריכה לנהוג שלשים יום בלבד בארץ ישראל, וכשנטמאת באותם שלשים יום, הרי

כצד זה מוכח בדברי הרא"ש שיובאו בהמשך הסוגיא בהערות; אבל במאירי לקמן נד ב מבואר בהדיא לא כן; וראה בזה היטב ב"קין אורה" לקמן נד ב ד"ה והנה וד"ה ע"כ.

כשגזרו על האויר, והנוגע בגוש ארץ העמים ולא נכנס באוירה ראשו ורובו, הרי הוא טמא; ויש להסתפק להצד ש"משום אוריא גזרו עליה" וטעם הגזירה הוא כדי שלא יצאו לחוץ לארץ, אם טעם זה הוא על גזירת אוירה בלבד, או שלצד זה אף גזירת מגע הגוש מטעם זה היא? ומכאן משמע כהצד שהכל גזירה אחת היא, שאם לא כן, אף שגזירת אויר ארץ העמים ידעו הכל שאינה טומאה דאורייתא, עדיין יש לחוש שיאמרו על גזירת הגוש שהיא טומאה דאורייתא, וכיון שהיושב בארץ העמים הרי הוא גם נוגע ונושא, יבואו להקל אף בטומאות דאורייתא; ומזה משמע שענין אחד הוא, ומשהוסיפו מאותו טעם עצמו לטמא את האויר מיד הבינו הכל שטומאה זו מדרבנן היא; ואכן

1. א. לפי ההוה אמינא של הגמרא נמצא, שבית שמאי שהקילו לענין נזירות הוא משום שהחמירו בטומאת ארץ העמים, ובית הלל שהחמירו לענין נזירות הוא משום שהקילו בטומאת ארץ העמים, ואין זה כל כך "מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל" וכפי ששנינו על זה במשנה בעדיות, שהרי ביסוד הדברים החמירו בית שמאי והקילו בית הלל.

ב. מדברי הרא"ש בפירושו יש ללמוד לפרש את הגמרא באופן אחר:

היא סותרת את כל הנזירות שקיבלה על עצמה, ואלו הם ארבע עשרה השנים שנהגה, שבע שבחוץ לארץ ושבע של סתירה.⁽²⁾

או דילמא שלדעת רבי יהודה היה המעשה בשלא נטמאת כלל, וארבע עשרה השנים הם אליבא דבית הלל [כלומר: כשיטת בית הלל], שהיא צריכה להשלים את כל נזירותה בארץ ישראל, ונמצא שנהגה ארבע עשרה שני נזירות.

תא שמע מלשון משנתנו:

עלתה לארץ, והורוה בית הלל שתהא נזירה עוד שבע שנים אחרות ובסוף שבע שנים נטמאת, ונמצאת נזירה עשרים ואחת שנה, אמר רבי יהודה: לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה.

ואי סלקא דעתך שהמעשה היה בשנטמאת ואליבא דבית שמאי –

אי הכי האיך שנינו "רבי יהודה אומר לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה", והרי

עשרה השנים.

ג. בפשוטו הטעם שצריכה היא להשלים את כל נזירותה כשנטמאת בתוך שלשים הימים הוא: כי רבנן אמרו שלענין שלשים יום מימי טומאתה דין טומאה זו כטומאת מת שאין ימיה עולים למנין הנזירות, וצריכה היא לנהוג שלשים יום מתוך ימי נזירותה בטהרה גמורה, ואותם היא משלימה בארץ ישראל, ואם כן עד שלא השלימה את אותן שלשים הימים עדיין היא בתוך ימי הנזירות מדרבנן, ולכן אם נטמאת בטומאה אחרת, הרי היא סותרת מדרבנן את כל מנינה.

אבל האחרונים נתקשו בהכנת דין זה, ראה ב"קרבן אורה" וב"שיירי קרבן" [ירושלמי פרק ג הלכה ו'], ובהגהות הרד"ל; וראה לשון השיטה מקובצת בסוף ד"ה איבעיא שפירש ענין זה, וכתב: שהרי אנו רואים כאילו נזירות חוצה לארץ נמשך עד סוף שלשים ונמצא שהיא סותרת כל הנזירות הראשונה.

ג. מדברי התוספות נראה, שהנטמא באותן שלשים יום אינו צריך להשלים אלא את ימי הנזירות שקיבל עליו ואינו צריך להוסיף שלשים יום; והראיה, שהרי לצד זה של הספק נטמאה הילני בסוף שלשים יום, כמו שכתבו התוספות בד"ה בשנטמאת, ובכל זאת מבואר בגמרא שאין

דין נזיר הנטמא בטומאת ארץ העמים, תלוי בספק מה היה טעם הגזירה, שאם משום מת גזרו עליה, אם כן "שם טומאת מת" על הטומאה הזאת, ובדין הוא שלא יעלו ימיו למנין כדין טומאת מת; אבל אם טעם הגזירה הוא משום שלא יצאו לחוץ לארץ, אם כן אין זו "טומאת מת" אלא טומאה כשאר טומאות אחרות, ובדין הוא שיהא דינה כמותן שימיהן עולין לו מן המנין.

ומדבריו מוכח, שלהצד ש"משום אירא גזרו עליה" והטעם הוא משום שלא יצאו מארץ ישראל לחוץ לארץ, אין זה רק טעם לגזירה השניה של אירא ארץ העמים, אלא אף הגזירה הראשונה על מגע ומשא מטעם זה היתה, שהרי אנו דנים כאן על היושב בארץ העמים ונוגע ונושא את גושה; [וראה עוד בהגהות הגאון רבי אלעזר משה זצ"ל שביאר את הגמרא על פי גירסת התוספות באופן שלישי].

2. א. יתכן, שאין כוונת הגמרא לומר שרבי יהודה סובר כבית שמאי ולא כבית הלל, אלא שהוא סובר: לא נחלקו בית שמאי ורבית הלל בדבר זה, וכפי שמצינו בכמה מקומות בש"ס.
ב. בהמשך הסוגיא מקשה הגמרא, שאם כן יש לה עוד שלשים יום לנהוג מלבד ארבע

התורה אמרה כי נטמא ביום מלאת, תן לו תורת נזיר].

מתניתין:

מי שהיו שתי כיתי עדים מעידות אותו

“ארבע עשרה שנה ושלושים יום” מיבעי ליה לתנא לומר, (3) דהיינו שבע שנים שבחוץ לארץ ושלושים יום שהיא נוהגת בארץ, ושבע שנים של סתירה.

[תניא (4) נמי הכי: רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר דאמר קרא “זאת תורת הנזיר”.

והקשו עוד: למה האריכה הגמרא בהעתקת לשון המשנה והחלה בדברי תנא קמא, והרי לא היה לגמרא להביא אלא את דברי רבי יהודה?! ותירצו קושיא אחת בחברתה, שלכך הביאה הגמרא את דברי תנא קמא כדי ללמוד מהם שנהגה בארץ את ימי הקנס מלבד הימים שנהגה בחוץ לארץ, והוא הדין שכך היה המעשה לפי רבי יהודה, ואם כן תיקשי: הרי נהגה ארבע עשרה שנה ושלושים יום.

ג. ומדבריהם משמע שלא כדברי הראשון שבאות א, שהרי לפי מה שנתבאר יש לומר שלכך הביאה הגמרא את דברי תנא קמא, כדי להוכיח שנטמאה בסוף הימים שנהגה בארץ ולא בתחלתם, וכפי שאכן פירש הראשון, ומה הוקשה לתוספות בקושייתם השניה, [וראה מה שכתבו התוספות בד”ה בשנטמאת ובמה שביאר דבריהם ב”ארזי הלבנון” אות עד].

4. התוספות אינם גורסים את המשך הגמרא “תניא וכו’” עד המשנה כמבואר בדבריהם ד”ה בשנטמאת [ראה ב”ארזי הלבנון” את הגירסא הנכונה בדבריהם].

והראשון גרס באופן אחר מכפי שהוא כתוב בגירסתנו: “אי הכי רבי יהודה אומר לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה, ארבע עשרה שנה?! שלשים מיבעי ליה, דתניא: רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר: דאמר קרא: “זאת תורת הנזיר ביום מלאת”, התורה אמרה: כי נטמא ביום מלאת תן לו תורת נזיר”.

לה לנהוג אלא ארבע עשרה שנה ושלושים יום, ולא ארבע עשרה שנה וששים יום.

אבל המפרש כתב בלישנא קמא, שצריך להשלים את כל ימי הנזירות ועוד שלשים יום, ולדעת המפרש אין מקום לביאור שנתבאר באות ב, [ועיקר דברי המפרש מחודשים, שהרי לבית הלל המחמירים, אין צריך להוסיף על מה שקיבל כלום אפילו אם נטמא, ואילו לבית שמאי המקילים, צריך הוא להוסיף על מה שקיבל אם נטמא].

3. א. צריך ביאור, שהרי יש לומר שנטמאה בתחלת שלשים הימים, ולכן לא נהגה רק שבע שנים בחוץ לארץ ושבע שנים בארץ?! [ואין לומר: שאף אם נטמאה בתחלת שלשים הימים צריכה היא להשלים את מה שקיבלה ועוד שלשים יום, שהרי כבר נתבאר בהערה לעיל, שלשיטת התוספות אינה צריכה להשלים אלא את מה שקיבלה, ואינה צריכה להוסיף כלום].

וכתב הראשון: דמשמע שנטמאה בסוף ימי ההשלמה בארץ, וכמו שלדעת תנא קמא נטמאה בסוף שבע השנים, כמבואר במשנה; אלא שמדברי התוספות בד”ה תא שמע לא משמע כן, וכפי שיתבאר באות ג.

ב. הקשו התוספות: מאי קשיא לגמרא, והרי יש לומר שלא נהגה בחוץ לארץ שבע שנים שלמות אלא שבע שנים חסר שלשים יום, ונהגה בארץ שלשים יום, ונטמאה בסוף השלשים יום, והוצרכה להשלים שבע שנים, ונמצא שנהגה בין הכל ארבע עשרה שנה?!]

גמרא:

מתניתין, משנתנו המביאה את מחלוקת בית שמאי ובית הלל בשתי כתי עדים שהכחישו זה את זה, **דלא כי האי תנא** של הברייתא:

דתניא: רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר:

לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על שתי כיתי עדים, שהאחת אומרת שנים והאחת אומרת חמש, **שיש בכלל חמש שנים**, וצריך הוא לנהוג שתי נזירות, וכדברי בית הלל לדעת התנא של משנתנו.

אלא על מה נחלקו בית שמאי ובית הלל:

על בת אחת של עדים, שהכחישו שני העדים זה את זה במספר הנזירות שקיבל על עצמו:

אחד מן העדים אומר: שנים קיבל על עצמו.

שנזר כמה נזירות כל אחת כשיעור סתם נזירות, ונחלקו שתי הכתות במספר הנזירות שקיבל על עצמו:⁽⁵⁾

אלו — עדי הכת האחת — **מעידים שנזר שנים**.

ואלו — עדי הכת השניה — **מעידים שנזר חמש** באותה שעה שהראשונים אומרים שנזר שתי נזירות.

בית שמאי אומרים: נחלקה⁽⁶⁾ העדות, **ואין כאן חיוב נזירות כלל**.

ובית הלל אומרים: יש בכלל חמש [הנזירות שאמרה הכת האחת] **שנים** [שאמרה הכת השניה], כלומר: אין כאן מחלוקת בכל העדות, אלא מחלוקת בשלש הנזירות הנוספות בלבד, ועל כן בדין הוא:

שיהא נזיר שנים, שבהן מודים שתי הכתות.⁽⁷⁾

כרבי אליעזר כמבואר בברייתא שהביאה הגמרא, ולכן אי אפשר לומר שנטמאת הילני המלכה לדעת רבי יהודה; וראה עוד גירסת המאירי ופירושו.

5. כן פירשו התוספות; אבל המאירי פירש: כת אחת מעידתו שנזר שתי שנים, וכת אחת מעידתו שנזר חמש, וראה גם במפרש בגמרא.

6. לשון "מחלוקת", שחולקים הכתות זו עם זו.

7. א. קצת משמע מלשון הרע"ב שאינו גורס במשנה "שיהא נזיר שנים".

ב. הקשה הגרי"ז: למה אינו חייב בנזירות רק שנים, והרי "ספק דאורייתא לחומרא", וכיון

ביאור הדברים: לעיל במשנה טז א, נחלקו חכמים ורבי אליעזר במי שנטמא ביום השלמת נזירות של מאה יום, שלדעת חכמים הרי הוא סותר את הכל, ואילו רבי אליעזר סובר שאינו סותר אלא שלשים יום, וטעמו של רבי אליעזר מבואר בדף ו ב, שהוא משום שנאמר: "זאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נזרו, התורה אמרה: נטמא ביום מלאת תן לו תורת נזיר", דהיינו שלשים יום בלבד כסתם נזיר.

והיינו דמקשה הגמרא, כיון שנטמאת "בסוף שלשים" שהוא סוף נזירותה [מדרבנן], הרי שלדעת רבי אליעזר אינה צריכה לסתור אלא שלשים יום, וכמו אילו היתה נזירת נזירות דאורייתא שאם נטמאת ביום מלאת אינה סותרת את כל נזירותה, והרי רבי יהודה עצמו סובר

ואחד מן העדים אומר: חמש נזירויות קיבל על עצמו.

שבית שמאי אומרים: נחלקה עדותן של השנים, ואין כאן עדות כלל. (8)

ובית הלל אומרים: יש בכלל חמש [שאמר העד האחד] שתיים [שאמר העד השני] והרי הוא חייב בשתי נזירויות. (9)

אמר רב: הכל מודים במונה שנחלקה עדותן, וכדמפרש ואזיל.

אמר ליה רב המא לרב הסדא: מאי קאמר רב, כלומר: מה הוא "מונה"?

אילימא: כגון שאחד מן העדים אומר במפורש: חמש נזירויות קיבל זה על עצמו ולא שתיים.

והאחד מן העדים אומר במפורש: שתיים קיבל על עצמו ולא חמש. (10)

כך הרי אי אפשר לומר, דהא קא מכחשי

נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה, ואם כן אף בשתי כתי עדים נפסול את העדות לגמרי, וראה שם מה שתירצו].

וברשב"ם בבבא בתרא מא ב ד"ה נחלקה עדותן כתב גבי מנה ומאתים שנחלקה עדותן "משום דמאי דקמסהיד מר לא מסהיד מר", ומשמע שהטעם הוא משום שאי אפשר לצרפם דכשתי עדויות דמי, ולא מטעמו של רש"י; [ומדברי התוספות הנזכרים יש ללמוד כדברי רש"י].

9. ב"ד רמה" בסנהדרין לא א, גבי מחלוקתם של בית שמאי ובית הלל בשני עדים שהאחד אומר מנה והשני אומר מאתיים [שהובאה בהערה לעיל], הקשה על בית הלל: הרי אחד מהם שקרן ואיך הם מצטרפים, וכתב, שאנו אומרים: טעות היתה לו ואין זו הכחשה, ונשאר הרמ"ה בצריך עיון; ובר"ן סנהדרין ט א מדפי הרי"ף ד"ה נהרדעי, נראה בהדיא שהטעם הוא משום שאנו תולים בטעות, וכן נראה בתוספות בבבא בתרא מא ב ד"ה אתא.

10. צריך ביאור, איך משמע בלשון "מונה" שאמר רב, כפירוש שביקשה הגמרא לפרש בדבריו; וראה בזה בהערה הבאה.

שיש כת אחת שמעידה על חמש נזירויות, אף שיש כת שמכחישה אותה, הרי מכלל ספק לא יצא וינהוג נזירות לחומרא! ? וראה מה שכתב בזה ב"ק"ן אורה".

8. א. ולדעת התנא של משנתנו, בכת אחת מודים כולם שנחלקה עדותן; והקשה הגרי"ז: כיון שלענין נזירות אין צריך שני עדים, אלא אף אחד נאמן בזה וכשאר איסורין ש"עד אחד נאמן באיסורין", וכמבואר ברמב"ם [נזירות ט יז], אם כן לענין זה כת אחת שהכחישו העדים זה את זה הוא כמו שתי כתי עדים שהכחישו אלו את אלו! ? וראה ב"חידושי הגרי"ז" מה שכתבו משמו בזה.

ב. כעין זה בסנהדרין לא א "אמר רבי שמעון בן אלעזר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על שתי כיתי עדים שאחת אומרת מאתיים ואחת אומרת מנה מנה שיש בכלל מאתיים מנה, על מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אומרים נחלקה עדותן, ובית הלל אומרים יש בכלל מאתיים מנה".

וכתב שם רש"י: "נחלקה עדותן, שכיון שהאחד שקרן אין כאן עדות", כלומר: אבל בשתי כתי עדים לא איכפת לן שכת אחת שקרנית, היות ועל מנה אחד שניהם מעידים, [וראה שם בתוספות שהקשו, דהרי קיימא לן:

אחדרי [מכחישים הם זה את זה] ופשיטא שנחלקה עדותן ואין צריך רב להשמיענו זאת. (11)

אלא כך הוא פירוש של "מונה":

אחד מן העדים אומר: אחת ושתים נזירות קיבל על עצמו.

ואחד מן העדים אומר: שלש ארבע חמש נזירות קיבל על עצמו. (12)

כ-ב תו ההוספה שהוסיף השני למה לי?! הרי השתא יש לומר, חמירתא אמר המקבל, דהיינו "שלש ארבע חמש", קיבל על עצמו קילתא, אחת שתיים לא כל שכן שקיבל?! ונמצא שאין השני מכחיש את הראשון אלא מוסיף על דבריו.

אמרי במערבא: בשני עדים שאחד מונה אחת שתיים והשני שלש ארבע חמש, אין הכחשה במונה.

הדרן עלך מי שאמר

11. א. לפי מה שנתבאר לעיל על פי הראשונים, שטעמם של בית הלל הוא משום שאנו תולים בטעות של אחד העדים, אם כן צריך ביאור, מה בכך שהוא מוסיף ואומר "ולא חמש", והרי טועה הוא, ואין זו הכחשה!?

ויתכן שאין כוונת הגמרא שיש כאן הכחשה ושקר ומשום שהאחד נפסל לעדות, שהרי היות ואנו תולים בטעות אין כאן שקר כלל; אלא שבאופן זה כולי עלמא מודים "דמאי דקמסהיד מר לא מסהיד מר", וכסברת הרשב"ם שהובאה בהערה לעיל.

ב. הוא הדין אם עד אחד אומר שכך אמר פלוני: "הריני מקבל עלי שתי נזירות", והשני אומר שכך אמר פלוני: "הריני מקבל עלי חמש נזירות" שזו הכחשה גמורה, לדברי האומר שלשון "שתיים" אמר המקבל, הרי הוא אומר שלא אמר לשון "חמש"; ולא אמרו בית הלל שאין זו הכחשה, אלא כשאומר העד "שתי נזירות קיבל על עצמו", כי אז אין כאן הכחשה כי אפשר שאכן קיבל על עצמו אחר כך או בזו אחר זו נזירות נוספות, אלא שהוא מעיד על שתיים בלבד; על פי הגהה הכתובה על הרא"ש

הובאה ב"שיטה מקובצת".

ולפי דבריו יש מקום לפרש לשון "מונה" שאמר רב לפי ההוה אמינא של הגמרא; והיינו דבאמת אין כוונת הגמרא לומר שאמר בפירוש "ולא חמש", אלא שאם "מנה" הנודר את מספר נזירותיו, והיינו שאמר "הריני מקבל עלי חמש נזירות", אז הוי הכחשה, אם אמר השני שקיבל עליו "שתיים", ולא נחלקו אלא כשלא מנה הנודר את מספר נזירותיו, אלא שקיבל על עצמו נזירות בזו אחר זו.

אבל מדברי המאירי והמפרש, שהם מפרשים את הסוגיא, שההכחשה היא במספר השנים שקיבל על עצמו, ולא במספר הנזירות, אם כן בהכרח שהאחד אומר: כך אמר פלוני: "הריני מקבל עלי נזירות לשתי שנים", ולדעת השני אמר: "הריני מקבל עלי נזירות לחמש שנים", ובכל זאת אין זו הכחשה; וראה בזה היטב ב"חזון איש" אבן העזר סימן כג סק"ה, ד"ה והנה וד"ה נזיר.

12. עיין במאירי ובחזון איש בביאור הסוגיא.